

"SMART TA'LIM" VA "4K" TA'LIM TAMOILI ASOSIDA O'QUVCHILARNING TADQIQOT KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

*Jizzax shaxar MMT bo'limiga qarashli 30-sonli
umumiy o'rta ta'lim makabi o'qituvchilari*

**Ganiyeva Marxabo
Davletova Rayhon**

Annotatsiya. *Ushbu maqolada "Smart ta'lim" va "4K" ta'lim tamoillari haqida shuningdek ularning o'quvchilarni tadqiqot ko'nikmlari borasida ham so'z boradi.*

Kalit so'zlar. *Ta'lim, konsepsiya, "Smart ta'lim", "4K", faoliyat, aqlli ta'lim, kreativlik, ma'lumot, imkoniyat.*

Jahonda ta'lim barqaror taraqqiyotni ta'minlaydigan asosiy omil sifatida e'tirof etilib, xalqaro tashkilotlar hamda dunyoning aksariyat mamlakatlari tomonidan 2030-yilgacha belgilangan xalqaro ta'lim konsepsiyasida — bilimning mustahkam poydevoriga ega bo'lish, o'quvchilarda ijodkorlikni va bilishga baholash [1] dolzarb vazifa sifatida qayd etilgan. Ta'lim jarayonida o'quvchilarni ijodiy faoliyatga jalb etish, ularda kreativlikni, ya'ni o'z faoliyatlarini tahlil qilgan

Hammamizga ma'lumki, XXI asrga kelib insoniyat hammaga birdek axborot olish imkoniyatini beruvchi ochiq axborot jamiyatini shakllantirish tomon jadal bormoqda. "Elektron hukumat", "elektron uy", "elektron tijorat", "elektron ta'lim" kabi raqamli borliq elementlari hayotimizga kirib ulgurdi va odatiy hol bo'lib qoldi. Endilikda insoniyat elektron resurslardan shunchaki axborot manbasi sifatida emas, balki interfaol muhitda ulardan aql bilan foydalanishni maqsad qilib qo'ymoqda. Bu jadal yangilanib borayotgan axborot kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan muloqot darajasida foydalanish, ma'lumotlarni qayta ishlash va qaysidir ma'noda odam o'rnida "o'ylash"ga majbur qilishni talab qiladi. Endilikda "Aqlli hukumat", "Aqlli uy", "Aqlli tijorat", "Aqlli ta'lim" kabi dasturiy ta'minotlar, raqamli borliq elementlari hayotimizga kirib kelmoqda.

Smart education (yoki aqlli ta'lim) - bu ochiq axborot resurslari yordamida interaktiv virtual muhitda amalga oshiriladigan moslashuvchan va induviduallashtirilgan yangi global ta'lim texnologiyasidir. Uning eng asosiy xususiyati uning butun dunyo miqyosida amalga oshirilishi va hammaga birdek axborot olish va keng ta'lim olish imkoniyatlarining yaratilishidir. Smart education ta'lim muhiti o'z navbatida uning qatnashchilaridan butun ta'lim jarayonini, foydalanilayotgan metod va texnologiyalarni yangilash va bir tizimga keltirishni taqozo etadi. Xuddi shu maqsadda Evropa Ittifoqi davlatlari o'z ta'lim tizimlarini bir xil standartga keltirish yo'lidan borishmoqda va dunyoning boshqa davlatlarini ham bunga da'vat etishmoqda. Kelajak ta'limi muhiti sifatida e'tirof etilayotgan. Yagona yevropa universiteti loyihasi bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan salmoqli qadamlardan biridir. Kecha ta'lim olishning yagona manbasi o'qituvchi bo'lib, o'quvchi ta'lim olish uchun sinfxonaga kelishi va o'qituvchi bilan yuzma-yuz muloqot qilishi yoki kitob o'qishi hamda tushunmaganlarini o'qituvchidan so'rab o'rganishga majbur edi. Bugunga kelib, axborot

kommunikatsiya texnologiyalarini puxta egallagan o'quvchi bilimni nafaqat sinfxonada o'qituvchidan, balki istalgan joyda, internetdagi boshqa faol bilim manbalardan ham olish imkoniyatlariga ega bo'ldi. Shu bilan birga, hozirda qo'llanilayotgan ta'limning pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari o'qituvchining ta'lim jarayonidagi rolini o'zgartirmoqda. O'qituvchining roli endi faqat bilim manbai emas, balki bilim olishga yo'naltiruvchi va bu jarayonni boshqaruvchisi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu o'rinda interfaol texnologiyalarning qo'llanishi o'quvchilarning o'zi ham bilimlarni bir-birlariga uzatish va yangilarini shakllantirish manbai sifatidagi rolini oshirmoqda. Bundan tashqari, so'nggi yillarda o'quvchi yoshlarning Twitter, Facebook kabi ijtimoiy tarmoqlarni ishg'ol qilganliklari va turli qiziqishlar, xususan ta'lim olish bo'yicha o'z uyushmalarini tuzib, faol muloqot qilayotganliklari, ya'ni o'zaro keng muloqot, ta'lim muhitining yaratilganligi mazkur ta'lim tizimiga bo'lgan qiziqishni orttirmoqda. SMART (aqlli) - jamiyatning paydo bo'lishi global miqyosda o'zini namoyon qila boradi. Gollandiya, Avstraliya, Koreya davlatlarida SMART-jamiyatni milliy g'oya va asosiy siyosiy vazifa sifatida e'lon qilindi. Bugungi kunda bir qator boshqa davlatlar SMART-ta'limni rivojlantirishga kirishdilar. SMART-jamiyatning modeli - zamonaviy axborot va tashkiliy tizimlar yordamida intellektual, yuqori texnologiyali, inson uchun qulay muhitini yaratishni nazarda tutadi. Borgan sari inson yangi bilimlarni egallab boradi va u bu bilimlarni axborot texnologiyalarisiz qo'llay olmay qoladi. Ta'limning asosiy maqsadlaridan biri SMART-texnologiyalar asosida zamonaviy ta'lim tizimini shakllantirish orqali sifatli ta'limga erishishdir.

Rivojlangan mamlakatlarda kichik yoshdan boshlab bolalar iqtidori, kreativlik, kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish, o'quvchilar kreativligining tarkibiy asoslarini belgilash, motivatsion, ijtimoiy-madaniy yondashuvlarning pedagogik imkoniyatlarini takomillashtirishga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Shu bilan birga, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni rivojlantirish omillarini ta'sirini baholash, kreativlikka asoslangan ta'limiy faoliyatni tashkil etishning metodik tizimini takomillashtirish, kreativlikka asoslangan pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish zarurati tug'ilmoqda. Boshlang'ich ta'limga bunday yondashuv shaxsga yo'naltirilgan ta'lim strategiyasi talablariga mos ravishda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish, ijodiy qobiliyatni rivojlantirishning pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etishdagi keng qamrovli islohotlar natijasida boshlang'ich ta'limda sifatli ta'lim xizmatlari samaradorligini oshirish, shiddat bilan o'zgarib borayotgan globallashuv sharoitida o'quvchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirishni ta'minlovchi imkoniyatlar salmog'i kengayib, boshlang'ich sinflardan boshlab o'quvchilar 4K tamoyiliga asoslangan yangi avlod darsliklaridan ta'lim olishlari inobatga olindi. Bu innovatsion ta'lim jarayonlarida xalqaro tajribalar integratsiyasini o'zida aks ettirgan quruq ma'lumotlarni yodlatish yoki shunchaki o'qish, yozishni o'rgatish bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchilar nafaqat fanlarni, balki XXI asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganishlarini ta'minlashga qaratilgan yangicha yondashuv hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining taraqqiyot strategiyasida —Uzluksiz ta'lim qo'llab quvvatlash, milliy o'quv dasturi asosida o'quvchilar qobiliyatlarini ro'yobga boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni rivojlantirishning komponentlari va omillarini aniqlashtirish, o'quvchilarda kreativlikni rivojlantirishda 4K tamoyiliga asoslangan ta'lim muhitini yaratish

orqali faollashtirish masalalari boshlang_ich sinf o_qituvchisidan yuqori darajadagi kasbiy mahorat va bilimni talab etadi.

Milliy o_quv dasturi talablariga javoban 4K tamoyillarini o_zida aks ettirgan o_quv jarayonlarida boshlang_ich sinf o_quvchilarida kreativlikni rivojlantirish tuzilmasi ko_plab komponentlardan iborat dinamik tizimi sifatida talqin qilindi. Mazkur tizim o_quv faoliyati jarayonida rivojlanib, qayta tashkillanib boradi. Har bir tarkibiy qism ularning o_zaro aloqadorligini ochib berishga xizmat qiluvchi o_zining mazmuniga ega.

Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida o_qitish metodikasini takomillashtirish vazifasi belgilangan. Shunga muvofiq, darsliklarni yangilash bo_yicha muayyan ishlar bajarildi. Xususan, ilg_or xorijiy tajribalar asosida 1-4-sinf darsliklari yangidan —4K modelidan foydalanish ko_plab sinovlardan o_tgan, muhimi, zamonaviy yondashuvdir. Biz avvallari bolalarning yozuviga ko_proq e'tibor qaratganmiz, diktantlar yozdirganmiz.

Yangi tajriba bilan esa o_quvchilarning tanqidiy fikrlashi, o_z fikrini erkin bayon eta olishiga ko_proq ahamiyat beriladi. Ushbu yangi zamonaviy maktab darsliklari innovasion yondashuvni taqdim etadi. Bu metodologiya bolalarning har tomonlama rivojlanishiga qaratilgan bo_lib, to_rt asosiy kompetensiyalarni o_z ichiga oladi.

Kollaborasiya – darsliklar o_quvchilarning jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradigan tarzda tuzilgan. Bu o_quvchilarga hamkorlik qilish, samarali fikr almashish va o_zaro qo_llab-quvvatlash ko_nikmalarini o_rganishga ko_maklashadi.

Kommunikativlik – darsliklar o_quvchilarning boshqalar bilan muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. O_quvchilar o_z fikrlarini aniq va ravshan ifodalash, suhbatdoshni tinglash va tushunish, ma'lumotni yetkazishda til vositalaridan unumli foydalanishni o_rganadilar.

Kreativ fikrlash – darsliklar ijodiy fikrlash va yangilik qilish qobiliyatini rivojlantiradi. O_quvchilar o_z maqsadlariga erishish uchun yangi yondashuvlarni qo_llashni o_rganadilar, innovasion yechimlar ishlab chiqadilar va ijodiy muammolarni hal qilish ko_nikmalariga ega bo_ladilar.

Kritik fikrlash – ushbu metodologiya o_quvchilarning axborotni tanqidiy baholash, o_z fikri va mulohazalarini shakllantirish ko_nikmalarini rivojlantirishni o_z ichiga oladi. O_quvchilar muammolarga analitik nuqtai nazardan yondashishni o_rganadilar va mantiqiy fikrlash asosida o_z nuqtai nazarini shakllantiradilar.

Ushbu muhim kompetensiyalarni rivojlantirishga yordam berishni istasak, o_quv jarayonini bolalar uchun qiziqarli va foydali tarzda tashkillashtirishimiz kerak. Maktabdagi har bir dars o_quvchilar faqat fan mazmunini o_zlashtiradigan emas, balki mustaqil bilim oladigan va qobiliyatini rivojlantiradigan jarayondir.

Umumta'lim maktablarida o_quv jarayonida o_quvchilarni tabiiy-ilmiy savodxonligini rivojlantirishda quruq ma'lumotlarni yodlatish, savollarga javob topish bilan cheklanmay, ularda analitik va kompleks fikrlash, ma'lumotlar va manbalarni o_rgatish, berilgan hodisa yoki vaziyat bo_yicha qaror qabul qilish, taqqoslash kabi kompleks fikrlashni talab etadi. 4K tamoyili zamonaviy pedagogikada keng va dolzarbligi ortib borayotgan tamoyil sifatida o_quvchilardan nafaqat fanlarni, balki XI asrda zarur bo_lgan hayotiy o_rganishni taqozo

etadi. XXI asr ko_nikmalari esa aynan 4 K tamoyilida o_z aksini topgan. Hozirgi zamonaviy ta'lim o_quvchilarni majburiy mavzular, o_quv materiallari bilan o_quv jarayoniga jalb eta olmaydi. O_quvchilarning qiziqishi, dunyoqarashini hisobga olgan holda turli topshiriqlar, didaktik o_yinlar, interfaol metodlar, hayotiy-amaliy faoliyatga bog_liqligini keltirib chiqaruvchi emotsional-labilizatsiyani rivojlantirish, mavzuni nima maqsadda o_rganish zarurligini tushuntirish orqali dars mashg_uloqlarini tushuntirishni taqozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dilova N.G. Ta'lim sifatini oshirishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati // Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etishda ta'lim sifatini boshqarish muammolari: Xalqaro anjuman materiallari. – Qo_qon, 2022. – B. 38-41.
2. Dilova N.G. Ta'lim sifatini oshirishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati // Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etishda ta'lim sifatini boshqarish muammolari: Xalqaro anjuman materiallari. – Qo_qon, 2022. – B. 38-41.
3. Dilova N.G. O_quvchilarning shaxsiy sifatleri – pedagogik hamkorlikning dastlabki tamoyili // Science and education. Vol. 2, Issue 10. 2021. – P. 558-566.
4. Tolipova J. Pedagogik kvalimetriya. – T.: TDPU bosmaxonasi, 2015. – 107 b.
5. Kuysinov O.A., Nosirov A., Abduraimov Sh., Sodikova A., Kutlimuratov K., Mamajonova K. New Uzbekistan – The value of Membership in the Continuous Education System. —International journal of special education|| Scopus Journal. <https://www.internationaljournalofspecialeducation.com/submission/index.php/ijse/article/view/515> ISSN No:0827-3383 VOLUME 37, №3. – 2022.